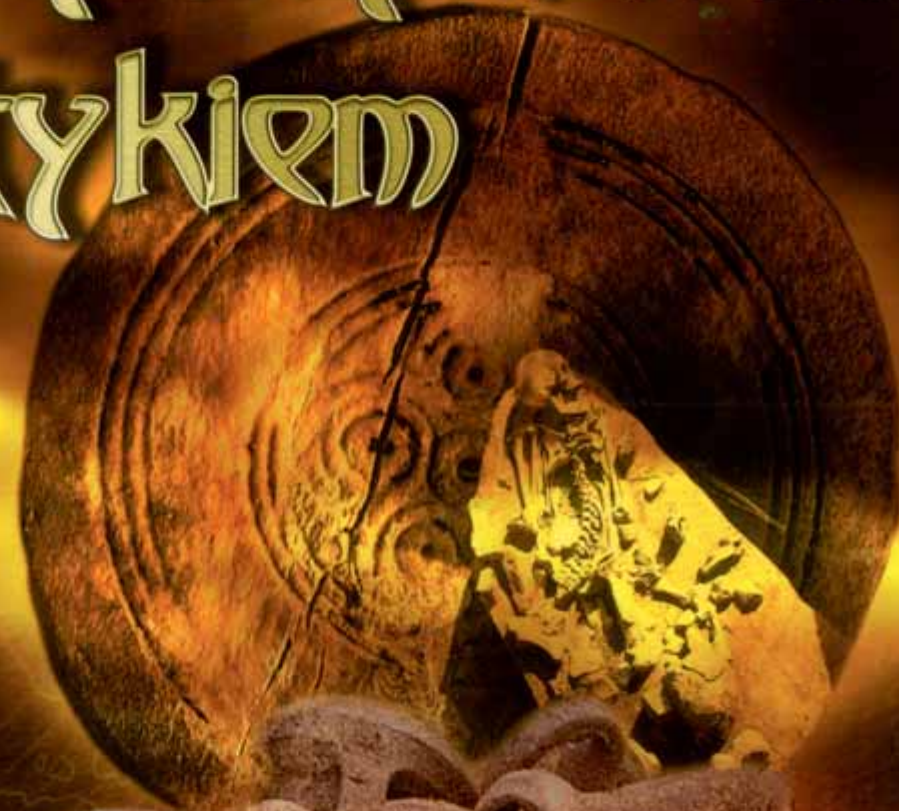

Między Mykenami a Bałtykiem

KULTURA OTOMANI-FÜZESABONY

MIĘDZY MYKENAMI A BAŁTYKIEM

Kultura Otomani-Füzesabony

BETWEEN MYCENAE AND THE BALTIC SEA

The Otomani-Füzesabony Culture

Krosno–Warszawa 2002
Krosno and Warsaw 2002

PRZEDMOWA

Na bazie odkryć ufortyfikowanych i otwartych osad z początków epoki brązu ludności kultury Otomani-Füzesabony dokonanych w ostatnich latach na Podkarpaciu, szczególnie w Trzciniicy i Jasle, zrodził się pomysł zorganizowania w Polsce wystawy o tej wyjątkowej kulturze. Na podjęcie takiej decyzji miała także wpływ trwająca od wielu lat współpraca archeologów polskich i słowackich w zakresie wspólnych badań terenowych w Karpatach, uczestnictwo w interdyscyplinarnych, międzynarodowych konferencjach archeologicznych organizowanych na Podkarpaciu oraz wymiana wystaw i doświadczeń muzealnych Muzeum Podkarpackiego z muzeami słowackimi. Bodźcem do poznania osiągnięć wykopaliskowych i rewelacyjnych zabytków omawianej kultury w Słowacji były zaskakujące odkrycia dokonywane w tym zakresie po polskiej stronie Karpat, a szczególnie w Trzciniicy, nazywanej „Karpacką Troją”. Wielokrotne wizyty na wykopaliskach w Niżniej Myśli, gdzie odkopano wspaniałe warowne osady i cmentarzyska tej ludności, poznanie zabytków z innych stanowisk oraz przychylność archeologów słowackich były impulsem do powstania zamiaru zaprezentowania tych dokonań w Polsce. Pomysł Muzeum Podkarpackiego w Krośnie zaakceptowali koledzy słowaccy oraz Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie. Chęć zaprezentowania takiej wystawy wyraziły także inne muzea polskie, w tym Muzeum Archeologiczne w Biskupinie i Muzeum Okręgowe w Suwałkach.

Kultura Otomani-Füzesabony była wielką cywilizacją z początków epoki brązu i zajmowała tereny północno-wschodniej części Kotliny Karpackiej. Była łącznikiem pomiędzy wielkimi cywilizacjami anatolijsko-balkańskimi, a obszarem Morza Bałtyckiego. Jej ludność budowała wielkie kompleksy osadnicze, gromadziła wielkie bogactwa, rozwinęła wspaniałą metalurgię brązu i złota oraz handel dalekosiężny. Wyodrębnioną warstwę tworzyła arystokracja i wojownicy. Odkrycia dokonane na cmentarzyskach dowodzą, że istniała wiara w życie pozagrobowe. Pojawienie się tej kultury po północnej stronie Karpat było jednym z najwcześniejszych momentów bezpośrednich oddziaływań cywilizacji mykeńsko-anatolijskiej na ziemię polskie. Zlokalizowana na terenie kilku państw kultura Otomani-Füzesabony nie była nigdy dotąd kom-

PREFACE

The recent discoveries of fortified and open settlements belonging to the incipient Bronze Age Otomani-Füzesabony Culture in Sub-Carpathia, especially at Trzciniica and Jasło, gave rise to the idea of organising an exhibition in Poland about this extraordinary culture. The decision to put that idea into practice was encouraged by our co-operation with colleagues from Slovakia in joint archaeological field projects in the Carpathians and our bilateral contributions to international interdisciplinary conferences, as well as the exhibition exchange scheme the Sub-Carpathian Museum had embarked on with the Slovak museums. The impetus urging us to learn more about the Slovak achievements and sensational discoveries relating to this Culture came from the amazing finds on the Polish side of the Carpathians, especially at Trzciniica, which has been dubbed “the Carpathian Troy”. The many visits we made to the Slovak site at Nižná Myšľa, where splendid fortified settlements and burial-grounds belonging to the Otomani-Füzesabony people have been excavated, our observation of the work at other sites in Slovakia, and not least the favourable response of our fellow archaeologists from Slovakia helped us take the final step to present this work in Poland. Our Slovak colleagues and the State Archaeological Museum in Warsaw endorsed the idea put forward by the Sub-Carpathian Museum of Krosno to hold such an exhibition, while other Polish museums, including the Biskupin Archaeological Museum and the District Museum in Suwałki, expressed their interest in helping to arrange the exhibition.

The Otomani-Füzesabony Culture was a great civilisation from the incipient period of the Bronze Age which spanned the north-eastern part of the Carpathian Basin. It served as a link between the great Anatolian-Balkan civilisations and the Baltic region. Its people erected impressive settlements, amassed spectacular wealth, and developed a magnificent bronze and gold metallurgy, along with an extensive trade network. It had a distinct class of aristocrats and warriors. The discoveries at the burial-grounds show that they believed in the afterlife. The appearance of the Otomani-Füzesabony Culture on the northern side of the Carpathians was one of the earliest instances of the direct influence of the Mycenaean-Anatolian civilisation on Polish territories. The Otomani-Füzesabony Culture, which stretched over the area of several present-day countries, has

pleksowo opracowana i tak szeroko prezentowana poza obszarem jej występowania.

Wystawa „Między Mykenami a Bałtykiem” jest pierwszym tak wielkim pokazem znalezisk i zabytków kultury Otomani-Füzesabony poza terenem Słowacji. Zgromadzono na niej ponad tysiąc przedmiotów. Trzon wystawy stanowią niepoutarżalne, w większości nieznane szerszej społeczności i niepublikowane zbiory pochodzące z badań Muzeum Wschodniosłowackiego w Koszycach i Instytutu Archeologii Słowackiej Akademii Nauk w Nitrze. Cenne uzupełnienie stanowią zabytki z Polski, ze stanowisk w Trzcinicy, Jasle, Trepczy i Łajscach. Na wystawie prezentowane są także rekonstrukcje grobów szkieletowych i ciałopalnych, strojów z epoki, fragment wału obronnego w naturalnej wielkości oraz makieta domostwa i grodu. Towarzyszą im liczne zdjęcia terenowe i plany osad. Do wyjątkowych eksponatów należą kolekcje biżuterii ze złota i brązu, gliniane modele wozów, figurki z gliny, wyroby z bursztynu, fragmenty naczyń z kory brzoźowej, rytualny chleb i najstarszy przedmiot żelazny w Europie – rękojeść sztyletu znaleziona w Gánovcach, a pochodząca z Anatolii.

Wystawa została przygotowana przez Muzeum Wschodniosłowackie w Koszycach, Instytut Archeologii Słowackiej Akademii Nauk w Koszycach i Muzeum Podkarpackie w Krośnie we współpracy z Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie. Zabytki pochodzą z muzeów słowackich, Słowackiej Akademii Nauk, Muzeum Podkarpackiego, Muzeum Regionalnego w Jasle, Muzeum Historycznego w Sanoku oraz Instytutu Archeologii i Etnologii PAN w Krakowie.

Prezentowany informator został przygotowany przez Jana Gancarskiego, Dariusza Gaśaja i Ladislava Olexę. Nad szatą graficzną publikacji, scenariuszem i oprawą plastyczną wystawy czuwali pracownicy Muzeum Podkarpackiego w Krośnie: Agnieszka Wójcicka, Krzysztof Gierlach, Anna Muzyczuk, Maja Pawłowska oraz pracownicy Muzeum Wschodniosłowackiego w Koszycach. Cennymi uwagami służyli także archeolodzy z Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie.

W imieniu polskich organizatorów: Muzeum Podkarpackiego w Krośnie i Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie kierujemy serdeczne podziękowania dla Instytutu Archeologii Słowackiej Akademii Nauk w Nitrze, a szczególnie dla Oddziału Instytutu w Koszycach oraz dla Muzeum Wschodniosłowackiego w Koszycach. Dziękujemy władzom słowackim oraz Muzeum w Jasle, Sanoku, a także Instytutowi Archeologii i Etnologii PAN w Krakowie za udostępnienie i wypożyczenie zabytków. Szczególne podziękowania kierujemy dla Panów Dariusza Gaśaja i Ladislava Olexy. Serdecznie dziękujemy także władzom samorządowym województwa podkarpackiego i mazowieckiego oraz sponsorom finansowym i medialnym.

Jan Gancarski
Dyrektor Muzeum Podkarpackiego w Krośnie
Wojciech Brzeziński
Dyrektor Państwowego Muzeum Archeologicznego
w Warszawie

never received such comprehensive attention and display outside its original localities.

“The Between Mycenae and the Baltic Sea” Exhibition is the first presentation of Otomani-Füzesabony discoveries on such a grand scale outside Slovakia. We have assembled over a thousand exhibits for it. Unique and largely unknown and unpublished artefacts discovered by the East Slovak Museum, Košice, and the Institute of Archaeology at the Slovak Academy of Sciences, Nitra, make up the core of this Exhibition, with a supplement of Polish artefacts from sites at Trzcinica, Jasło, Trepcza, and Łajscze. We show reconstructions of the skeletal and crematory graves, clothing, part of the earthwork defences (natural size), and mock-ups of a dwelling and the settlement. There are also numerous photographs from the fieldwork and plans of the settlements. We present unique exhibits – collections of gold and bronze jewellery, clay models of carts and figurines, amberware, fragments of birch-bark vessels, ritual bread, and the oldest iron object in Europe – a dagger handle discovered at Gánovce and originally from Anatolia.

The Exhibition has been prepared by the East Slovak Museum, Košice, and the Institute of Archaeology at the Slovak Academy of Sciences, Nitra; the Sub-Carpathian Museum, Krosno, with the co-operation of the State Archaeological Museum in Warsaw, the Jasło Regional Museum, the Sanok History Museum, and the Institute of Archaeology and Ethnology of the Cracow Branch of the Polish Academy of Sciences.

This handbook has been compiled by Jan Gancarski, Dariusz Gaśaj, and Ladislav Olexa. The graphics for it and the arrangement and art design for the Exhibition was made by the staff of the Sub-Carpathian Museum, Krosno (Agnieszka Wójcicka, Krzysztof Gierlach, Anna Muzyczuk, and Maja Pawłowska) and the East Slovak Museum, Košice. The archaeologists of the State Archaeological Museum in Warsaw provided invaluable advice.

On behalf of the Polish organisers, the Sub-Carpathian Museum, Krosno, and the State Archaeological Museum, Warsaw, we would like to express our gratitude to the Institute of Archaeology at the Slovak Academy of Sciences, Nitra, and especially its Košice branch, and the East Slovak Museum, Košice. We would also like to thank the Slovak authorities, the Museums at Jasło and Sanok, and the Institute of Archaeology and Ethnology of the Cracow Branch of the Polish Academy of Sciences for the loan of the exhibits. Our special thanks go to the Mr Dariusz Gaśaj and Mr Ladislav Olexa. We also thank the local authorities of the Voivodeship of Sub-Carpathia and the Voivodeship of Mazovia for their financial and media sponsorship.

Jan Gancarski
Director, The Sub-Carpathian Museum, Krosno
Wojciech Brzeziński
Director, The State Archaeological Museum in Warsaw

Wydawcy / Published by

Muzeum Podkarpackie, 38-400 Krosno, ul. Piłsudskiego 16
The Sub-Carpathian Museum, 38-400 Krosno, ul. Piłsudskiego 16
Państwowe Muzeum Archeologiczne, 00-241 Warszawa, ul. Długa 52
State Archaeological Museum in Warsaw, 00-241 Warszawa, ul. Długa 52

Redakcja / Editor

Jan Gancarski

Autorzy tekstów / Texts written by

Dárius Gašaj

Ladislav Olexa

Jan Gancarski

Wojciech Brzeziński

Zdjęcia / Photographs by

Alica Marková

Ivan Huba

Ladislav Olexa

Jan Gancarski

Tłumaczenie tekstów słowackich na język polski

Translated from Slovak into Polish by

Magdalena Jaworska

Tłumaczenie na język angielski

English translation

Teresa Bałuk-Ulewiczowa

ISBN 86634-09-X

Projekty graficzne, redakcja techniczna, przygotowanie do druku, druk i oprawa

mite

35-205 Rzeszów, ul. Warszawska 5/7, tel. (017) 852-13-62, 861-26-69